

Серйозне випробування для спадщини Манделі

У ПАР пройдуть найважливіші вибори з моменту встановлення демократії. Правляча партія вперше за 30 років може втратити монополію на владу

Зовсім недавно в ПАР відзначали 30-річчя перших демократичних виборів, завдяки яким до влади прийшов лауреат Нобелівської премії миру Нельсон Мандела. «Батька-засновника» ПАР в епоху після апартеїду, знаменитого проповідника примирення, Манделу в усьому світі шанують подібно до світського святого. Однак сьогодні його дедалі частіше критикують за те, що він дозволив заможній білій меншості ухилитися від відповідальності за 350 років злочинів колоніалізму й апартеїду і не домогся адекватних репарацій для їхніх жертв, які майже завжди були чорношкірими.

Коли 29 травня південноафриканці вирушать на виборчі дільниці, спадщина Манделі (і його політичних послідовників) зазнає серйозного випробування. Це будуть найважливіші вибори з моменту встановлення демократії в країні: партія «Африканський національний конгрес» (АНК), яка безперервно править з 1994 року, коли Мандела привів її до перемоги, може, нарешті, втратити монополію на владу.

Партія «Африканський національний конгрес», яка безперервно править з 1994 року, коли Мандела привів її до перемоги, може втратити монополію на владу

Незважаючи на негативне висвітлення західною пресою подій ПАР в епоху після апартеїду, країна досягла вражаючого соціально-економічного прогресу за минулі 30 років: збудовано 3,4 млн одиниць житла, 90 відсотків домогосподарств електрифіковано, а 82 відсотки – під'єднано до систем водопостачання, 18,8 млн південноафриканців отримують суттєві соціальні допомоги. (Звісно, не всі новини хороші: безробіття підвищилося до 32 відсотків, а 18,2 млн людей досі живуть у крайніх злиднях.)

Аж до минулого року ПАР була єдиним африканським членом БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай і ПАР), а також «Великої двадцятки». І вона залишається єдиною країною Африки, яка вступила в стратегічне партнерство з Євросоюзом.

Нещодавно ПАР гучно заявила про себе на світовій арені, звинувативши Ізраїль у порушенні «Конвенції про геноцид» і подавши відповідний позов до Міжнародного суду ООН. Цей сміливий крок відповідає цінностям партії АНК, з її гордою історією підтримки самовизначення та демонстрації солідарності з рухами за звільнення.

Мандела вражав багатьох на Заході тим, що підтримував тісні зв'язки з палестинським лідером Ясіром Арафатом, кубинським лідером Фіделем Кастро та лівійським лідером Муаммаром Каддафі. Але усі вони рішуче підтримували боротьбу з апартеїдом у ПАР. Будучи одним із непостійних членів Ради Безпеки ООН у 2007-2008, 2011-2012 і 2019-2020 роках, ПАР виступала за самовизначення народів Палестини та Західної Сахари.

Проте, коли Мандела став президентом, його ідеї боротьби за права людини і демократію не витримали першого ж контакту з реальністю. 1995 року нігерійська військова хунта під командуванням генерала Сані Абача стратила захисника довілля Кена Саро-Віва та його вісім товаришів-активістів. У відповідь Мандела закликав до нафтового бойкоту Нігерії та її виключення зі Співдружності націй. Але намагаючись ізолювати Нігерію, ПАР сама опинилася в ізоляції, бо африканські країни звинуватили уряд Мандели в тому, що він є «троянським конем» Заходу і підриває солідарність на континенті.

Заступник Мандели, Табо Мбекі, почав коригувати цей курс ще до свого приходу до влади 1999 року. Мбекі висунув концепцію «африканського відродження», що передбачала створення програм соціального захисту всередині країни і встановлення стратегічних відносин з тодішнім президентом Нігерії Олусегуном Обасанджо з метою формування інституційного фундаменту Африканського союзу. Крім того, Мбекі направив миротворців до Демократичної Республіки Конго і до Бурунді, а також брав участь у миротворчих зусиллях у Зімбабве і Кот-д'Івуарі.

Мбекі та Обасанджо наполегливо домагалися від «Великої вісімки» списання зовнішнього боргу Африки та надання фінансування для соціально-економічних перетворень на континенті, але не досягли успіху. Мбекі прагнув також демократизувати організації

глобального управління – ООН, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Світову організацію торгівлі. Він відстоював інтереси Глобального Півдня і допоміг у 2003 році створити Форум діалогу та співробітництва ІБСА за участю Індії, Бразилії та ПАР.

Під час президентства Джейкоба Зуми, обраного 2009 року, ПАР увійшла до клубу країн БРІК. Зума проводив меркантилістську торговельну політику, намагаючись позиціонувати країну як «ворота до Африки», тоді як південноафриканські корпоративні гіганти різних галузей (серед них комунікації, видобуток корисних копалин, супермаркети, мережі швидкого харчування, які перебували під контролем білих) розширювали свою присутність на континенті. Утім, за час правління Зуми державні інституції ослабли, а його адміністрацію звинуватили в корумпованості.

Чинний президент Сиріл Рамафоса виявився втягнутим у затяжні внутрішньопартійні конфлікти; багато хто вважає, що він не бореться з корупцією на повну силу

Чинний президент Сиріл Рамафоса, який обійняв посаду 2018 року, виявився втягнутим у затяжні внутрішньопартійні конфлікти; багато хто вважає, що він не бореться з корупцією на повну силу. Йому також не вдалося оживити державні структури, які довгий час ігнорувалися і погано управлялися; серед них енергокомпанія Eskom, чий крах призвів до частих відключень електроенергії.

Незважаючи на всі ці внутрішні проблеми, ПАР продовжує обходити іноземних інвесторів, намагаючись зробити країну економічно привабливою. У зовнішній політиці Рамафоса досяг деяких успіхів. Будучи головою Африканського союзу 2020 року, він домагався рівного доступу до вакцин від COVID-19 і звинувачував багаті країни у «вакцинному апартеїді». А будучи головою БРІКС минулого року, він керував розширенням цієї групи країн. Крім того, ПАР допомагає миротворчим зусиллям у Конго і Мозамбіку.

Очевидно, що президенти з АНК розтратили політичний капітал своєї партії, бо не змогли приборкати розгул корупції та забезпечити надання необхідних суспільству послуг. Підтримка АНК впала до рекордно низького рівня, а це означає, що партія може отримати на майбутніх виборах менше 50 відсотків голосів, і їй доведеться формувати коаліційний уряд.

Зовнішня політика ПАР залишається

Утім, зовнішня політика ПАР залишається загалом популярною у чорношкірої більшості країни, хоча активна (здебільшого

*популярною у
чорношкірої більшості
країни, хоча активна
(здебільшого біла)
меншість явно відчуває
ностальгію за часами
холодної війни і
близькості із Заходом*

біла) меншість явно відчуває ностальгію за часами холодної війни та близькості із Заходом. Варто зазначити, що спадкоємці Мандели іноді справді поводяться дипломатично незграбно, наприклад, вони виглядали прихильниками нападу Росії на Україну, що викликало сильне невдоволення США та ЄС.

У ПАР є багато вагомих причин підтримувати хороші відносини з союзниками по БРІКС та іншими країнами Глобального Півдня і одночасно здорові відносини з традиційними західними партнерами. Серед цих причин – провідна роль країни на континенті, що набуває стратегічного значення; непохитна підтримка принципів самовизначення у світі, що розвивається; а також той факт, що Китай є найбільшим торговим партнером ПАР. Збереження такої позиції неприєднання залишатиметься критично важливим, причому незалежно від результату виборів. Саме вона відкриває найкращий шлях до економічного процвітання і збереження впливу у світовій політиці.

(c) Project Syndicate 2024

Адекіє Адебаджо

Адекіє Адебаджо (Adekeye Adebajo) – професор і старший науковий співробітник Центру підвищення освіченості Університету Преторії в Південній Африці, служив у місіях ООН у Південній Африці, Західній Сахарі та Іраку. Він є автором книжок *Global Africa: Profiles in Courage, Creativity, and Cruelty* (Routledge, 2024) та *The Eagle and the Springbok: Essays on Nigeria and South Africa* (Routledge, 2023).

